

Rimsko obdobje je izpričano samo z naselbinskimi najdbami; stavbe niso bile odkrite. Naselje naj bi ležalo izven območja izkopanih sond na južnem in severnem delu ravnice ob Rižani. Nad bronzastodobno hišo je bilo veliko nasutje z bogatim keramičnim gradivom iz sredine 2. stoletja pr. n. št. do avgu-stejskega časa. Naselbina je bila verjetno opuščena, saj se rimske najdbe prenehajo pojavljati po sredini 1. stoletja n. št.

Prva faza iz druge in tretje četrtine 2. stoletja pr. n. št. je najbolje opredeljena z mlajšimi grško-italskimi amforami, ki so sem prišle iz delavnic srednje in severne vzhodnojadranske obale. Številne grško-italske amfore lahko povežemo s političnimi spremembami, ki so nastopile po ustanovitvi Akvileje 181 pr. n. št. in osvojitvi Istre 177 pr. n. št.

Druga faza iz konca 2., prve polovice in sredine 1. stoletja pr. n. št. zaznamuje večje število obmorskih naselbin, ki imajo tesne stike s severno Italijo. Večina keramike je najverjetneje nastala v Akvilejskih in okoliških delavnicah.

Kovinske najdbe in deli noše so avtohtoni, značilni za območje Caput Adriae.

V tretji in četrti fazi iz avgustejskega obdobja in prve polovice 1. stoletja n. št. materialna kultura še naprej kaže vplive severovzhodne Padske nižine. Na razvoj serminske naselbine je imelo zelo velik vpliv najbližje večje mesto Tergeste (Trst), v virih izpričana Aegida pa še ni bila zanesljivo locirana.

Kemične in mineraloške raziskave keramike amfor so pokazale, da je glina, uporabljena za izdelavo, značilna za prostor vzdolž obal Jadranskega morja. To potrjuje domevo o jadranski proizvodnji mlajših grško-italskih amfor iz Sermina.

Lucija ŠOBERL

Andrej Pleterski: *Inštitut za arheologijo polstoletnik / Fiftieth anniversary of the Institute of Archaeology*. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 1997. ISBN 961-6182-32-3. 118 str., ilustr.

Ob svoji petdesetletnici je Inštitut za arheologijo ZRC SAZU (dalje Inštitut) izdal knjigo Andreja Pleterskega, v kateri sta na zanimiv in izviren način predstavljena nastanek in razvoj Inštituta in njegova vloga v slovenski arheologiji. Knjiga je dvojezična, vzporedno tečeta slovenski in angleški tekst, temelji pa, kot pravi avtor, na pregledu arhivskega gradiva, ki ga hranita Inštitut in arhiv SAZU, na podatkih iz Letopisov SAZU in na ustnem izročilu. Med tekstom so ilustracije posameznih pomembnejših listin iz zgodovine Inštituta, nekaj dokumentarnih fotografij in karikature utrinkov iz inštitutskega življenja. V dodatku so še tri poglavja Mateje Belak in Primoža Pavlina o inštitutskih izkopavanjih in knjižnih izdajah.

Po uvodu in poglavju z naslovom "Predzgodovina", kjer avtor analizira stanje arheološke vede na Slovenskem pred letom 1947, sledijo poglavja, kjer so obravnavana posamezna obdobja v delovanju Inštituta: "Arheološka komisija" (ustanovljena 1947), "Arheološka sekcija" (od 1948), "Sekcija za arheologijo" (od 1950; dve poglavji, drugo od leta 1959 dalje), "Inštitut za arheologijo" (od 1972), "Inštitut za arheologijo ZRC SAZU" (od 1982). Avtor opozarja predvsem na glavne smernice in težišča v delovanju Inštituta v posameznih obdobjih, pri čemer so kot rdeča nit vseskozi nastopala terenska izkopavanja in arheološka topografija. Posamezne osebnosti, ki so bistveno pripomogle k delu Inštituta, na primer Josipa Korošca, Mitjo Brodarja ali Jaroslava Šašla, obravnava predvsem glede njihove vloge pri delovanju Inštituta kot celote, medtem ko se njihovega osebnega raziskovalnega dela in prispevka k slovenski arheologiji načeloma ne dotika.

Kot ugotavlja avtor, je bila zgodovina Inštituta zelo razgibana, poznala je številne vzpone in padce in bila v veliki meri odvisna od iznajdljivosti in sposobnosti vodilnih ljudi v posameznih obdobjih. Omenimo nekaj ključnih trenutkov iz zgodovine

Inštituta.

Za začetek delovanja štejejo leto 1947, ko je Akademija ustanovila Arheološko komisijo. Ta je v prvi vrsti skrbela za izvajanje arheoloških izkopavanj. Ko je bil leta 1948 na novo ustanovljen Zgodovinski inštitut, se je preimenovala v Arheološko sekcijo in kot taka postala njegov sestavni del. Že leta 1950 je bila preimenovana v Sekcijo za arheologijo. Josip Korošec, ki jo je vodil več kot desetletje, je njeno glavno poslanstvo videl v terenskem pridobivanju gradiva in njegovi obdelavi, opredelil pa je tudi druge naloge, ki so ostale v ospredju še desetletja. Med temi nalogami so predvsem topografsko raziskovanje Slovenije, evidenca arheoloških predmetov, pomoč slovenskim muzejem pri pridobivanju gradiva in njegovi obdelavi, pomoč pri arheoloških raziskovanjih izven Slovenije in zbiranje in evidenca arheološke literature v Sloveniji in Jugoslaviji.

Poleg terenskih raziskav je Korošec spodbujal tudi publicistično dejavnost, med drugim tudi zato, da bi z izmenjavo publikacij izgradil sodobno strokovno knjižnico. Poleg monografskih publikacij, predvsem poročil o aktualnih izkopavanjih, je leta 1950 začel izhajati tudi Arheološki vestnik, ki je postal osrednja arheološka publikacija v Sloveniji.

Od šestdesetih let naprej je bilo za Sekcijo in poznejši Inštitut ključnega pomena delovanje Mitje Brodarja, ki je po osamosvojitvi Inštituta leta 1972, za katero je imel nemalo zaslug, postal njegov upravnik. Leta 1960 je ustanovil slovensko podružnico Arheološkega društva Jugoslavije (poznejše Slovensko arheološko društvo) in dosegel, da si je za program določila arheološko topografijo Slovenije. Pri tem projektu so z lastnim topografskim delom ali izpisovanjem literature sodelovali praktično vsi slovenski arheologi, kot rezultat pa je leta 1975 izšla knjiga *Arheološka najdišča Slovenije*. Po zaključku tega projekta je topografija ostala še naprej ena od glavnih nalog sodelavcev Inštituta. V osemdesetih letih je bilo raziskano celjsko področje, izšli sta knjigi o topografiji Bele krajine (1985) in Prekmurja (1991), z uvedbo računalnikov pa so v začetku devetdesetih let začeli z izgrajevanjem *Arheološkega katastra Slovenije (ARKAS)*, ki je dostopen prek interneta in se izgrajuje še danes. Med velikimi arheološkimi projekti, ki jih je sprožil Brodar na Inštitutu (leta 1972), je bilo tudi dokumentiranje slovenskega arheološkega gradiva in zbiranje arheološke dokumentacije slovenskih najdišč v tujini. Kot ugotavlja avtor, je arhivski fond Inštituta, ki se stalno dopolnjuje, do izida pričujoče knjige dosegel že 24 tekočih metrov. Po Brodarjevi zaslugi so v letih po osamosvojitvi Inštituta postopoma pridobili nova delovna mesta, tako da sedaj pokrivajo vsa arheološka obdobja od paleolitika do zgodnjega srednjega veka.

V osemdesetih letih, ko je krmilo Inštituta prevzel Janez Dular (od 1982) in je Inštitut postal del ZRC-ja (1982), je, kot ugotavlja avtor, vedno večji pomen pridobilo samostojno raziskovalno delo inštitutskih delavcev, ki ga je še pospešil prehod na projektno financiranje leta 1992. Porast individualnosti je seveda zmanjšal pomen skupnih nalog, ki so bile prej v ospredju, hkrati pa omogočil porast števila samostojnih publikacij in člankov v domačih in tujih revijah.

Poglavjem, ki prikazujejo posamezna obdobja v zgodovini Inštituta, je avtor dodal še sklepno poglavje z naslovom "Izzivi časa - povzetek in morebitni nauki". Tu med drugim ugotavlja, da je Inštitut, ki se je skozi celotno obdobje svojega delovanja ukvarjal z vsemi stopnjami arheološkega dela, od terenskega dela do dokumentacije in analize, postal "temelj znanstvene infrastrukture svoje stroke v Sloveniji" in, da je nastopil čas, ko bi bilo potrebno z razvijanjem ustreznih metod gradivo obvladati in analizirati v celoti, torej čas za sintezo. Po avtorjevem mnenju naj bi prav od tega, kako bo Inštitut sprejel ta izziv, bila odvisna njegova uspešnost v prihodnosti.

V prvem poglavju dodatka Mateja Belak analizira izkopavanja s katerimi je bil kakorkoli povezan Inštitut in ugotavlja kolikšen je delež izkopavanj, ki jih je izvedel Inštitut sam, izkopavanj, ki so jih izvedli zunanji izkopavalci s sredstvi Inštituta in

koliko je bilo izkopavanj v sodelovanju z zunanjimi izkopavalci. Pri tem je zanimivo, da gre pri polovici vseh terenskih posegov, pri katerih je kakorkoli sodeloval Inštitut, za sondiranja ali izkopavanja v jamah.

V naslednjem poglavju ista avtorica analizira članke v Arheološkem vestniku in ugotavlja kolikšen delež predstavljajo prispevki inštitutskih avtorjev (pri člankih 10 %, pri noticah 40 %), drugih avtorjev iz Slovenije (pri člankih ok. 50 %, pri noticah 67 %) in tujine (pri člankih ok. 30 %) in kolikšen je delež soavtorstva inštitutskih delavcev z drugimi (ok. 8 % pri člankih).

V tretjem poglavju dodatka, ki ga je pripravil Primož Pavlin, najdemo pregled publikacij inštituta. Tu so navedene vse dosedanje številke *Arheološkega vestnika*, monografije znotraj serije *Dela SAZU* (17 knjig), monografije v okviru lastnih inštitutskih serij (*Opera Instituti archaeologici Sloveniae* - 1 knjiga in Arheološka topografija Slovenije - 2 knjigi), monografije izven zbirki (4 knjige) in knjige inštitutskih avtorjev, ki so izšle pri drugih založbah (11 knjig).

Knjiga vsekakor predstavlja dragocen prispevek k zgodovini arheologije na Slovenskem.

Milan LOVENJAK

Tone Cevc: *Davne sledi človeka v Kamniških Alpah*. Arheološka ocena gradiiva Jana Horvat. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 1997. 107 strani, 89 barvnih fotografij, 5 črno-belih fotografij, 29 risb, 3 zemljevidi.

Knjigo bi lahko razdelili na dva dela. Uvodni del nam poleg spremne besede ponuja predstavitev dosedanjih arheoloških najdb iz slovenskih Alp ter omembe planin v Kamniških Alpah v zgodovinskih virih. Drugi del knjige pa predstavlja podrobnejši opis devetih planin z lokacijami najdb. Sledi povzetek vsebine v nemškem jeziku. Tudi ves slikovni material spremlja komentar v nemščini.

Daljši uvodni del je posvečen razlogom za raziskave v Kamniških Alpah, sestavi raziskovalne ekipe in sami metodi dela. Šlo je za manjše poskusne izkope, v katerih so skušali poiskati lončenino, ki bi jo bilo mogoče časovno opredeliti in s tem določiti starost planine. Najdišča in izkope so raziskovalci vrisovali v temeljni topografski načrt 1:5000, sestavili pa so tudi pisna poročila o okoliščinah najdb. Najdbe s terena kot tudi natančne popise mesta najdbe hrani Inštitut za arheologijo ZRC SAZU. V objavi so predstavljene le nekatere časovno in funkcionalno opredeljene najdbe.

V drugem poglavju so predstavljene dosedanje arheološke najdbe iz slovenskih Alp, ki spadajo med naključne najdbe. Gre za najdbe z različnih visokogorskih lokacij, ki sodijo v mlajšo in pozno bronasto dobo (1300-800 pr. Kr.). Skupno gre za tri bronaste plavutaste sekire, bronasto tulasto sekiro, dve bronasti sulični konici, dve bronasti bodali in meč. Redke najdbe orožja povezuje avtor s prazgodovinskimi potmi in jih razlaga kot zaobljubljene darove. Posamezne najdbe z gorskih planot pa razlaga kot dokaj verjetno sled visokogorskega pašništva in z njim povezanimi obrednimi dejavnostmi. V Alpah naj bi se planšarstvo pojavilo od poznega latena naprej (1. st. pr. Kr.), kar dokazujejo najdbe kos, živinskih zvoncev, ostankov planšarskih koč in staj za živino.

Tretje poglavje nam predstavi omembe nekaterih planin v Kamniških Alpah v zgodovinskih virih. O poznosrednjeveški namembnosti planin imamo doslej tri vire: prepis pravnega zapisa iz leta 1499, zapis v Vicedomskem Arhivu iz leta 1539, Novi reformirani urbar zgodnjekamniške graščine iz leta 1571.

Opis posameznih planin nam ponuja geografske podatke o planini (lega, nadmorska višina, površina ...), možnosti dostopa, lokacije najdišč ter opis najdb iz vrtin, fotografije in slike najdb.

Najdbe iz obdobja od bronaste dobe do novega veka se pojavljajo na planinah, ki, razen dveh izjem, ležijo na nadmorski višini med 1450 m -1800 m. Med najdbami prevladuje keramika; največ srednjeveška in novoveška keramika, nekaj je tudi rimskodobne in prazgodovinske. Med kovinskimi najdbami so pomembne: železna fibula (1. st. pr. Kr.), bronasta fibula (konec 1. st. pr. Kr. oz. začetek 2. st. pr. Kr.), bronast poznoantični prstan z okrasno ploščico, železen zvonec (morda poznoantični) ter železna nabodala (15., 16. st.). Pogosta najdba je železna konjska podkev z žebliji; razvrstimo jih lahko v dva tipa: starejše z valovitim robom (9.-13./14. st.) in mlajše (13./14.-17. st.), ki so polmesečne oblike. Zanimiva najdba so do 5 cm dolgi koničasti, železni žebliji, znani kot "ledniki", s katerimi so nabijali lesene cokle proti drsenju v travi in na skali. Značilna najdba je brusni kamen v obliki kvadra, dolžine od 7-15 cm, ki so verjetno rimskodobni. Izjemen je brusni kamen trikotne oblike z luknjo za obešanje, ki ga avtor datira pred mlajšo železno dobo. Med najbami pa se najdejo tudi kremenasta kresila ter kosti krav, drobnice in divjadi.

Zaradi obsežnosti pa nobena od planin ni bila v celoti pregledana, zato najdišča in najdbe ne omogočajo celostne podobe o poselitvi in kultivanju planin.

Martina KNAVS

Ivan Turk, France Stele: *Ob zôri časov / All'alba dei tempi / In der Morgendämmerung der Zeit / A l'aube des temps / At the dawn of times*. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 1997. 104 strani, 61 barvnih fotografij, 26 črno-belih fotografij.

Predvsem slikovni prikaz dveh slovenskih paleolitskih najdišč: Divje babe I in Potočka zijalka. Knjiga je razdeljena na dva vsebinsko enako zastavljena dela, ki ločeno predstavljata ti dve najdišči. Najdišči sta predstavljeni s kratkim uvodom v slovenskem, italijanskem, nemškem, francoskem in angleškem jeziku. Uvodu sledi fotografski prikaz lege in okolice najdišča, notranjosti jame, fotografije z izkopavanj in fotografije najdb. Poudarek je na dveh najdbah, po katerih ti dve jamski najdišči slovit. V Divjih babah I. je bila najdena najstarejša domnevna piščal, v Potočki zijalki pa najstarejša šivanka.

Jama Divje babe I. je najdišče, ki časovno pripada srednjemu in začetku mlajšega paleolitika, kulturno pa moustérienu in aurigacienu. Najdbe so stare od več kot 80.000 do 30.000 let. Ni povsem jasno, kateremu tipu človeka lahko pripišemo paleolitske najdbe od okoli 30.000 do 40.000 let pred sedanostjo, saj skeletni ostanki pripadnikov vrste, *Homo sapiens neanderthalensis* ali *Homo sapiens sapiens*, v Sloveniji še niso bili najdeni. Kjer pa so bili najdeni, jih je v tem obdobju zelo težko povezati z določenimi paleolitskimi najdbami. Poleg najdbe domnevne piščali je najdišče znano tudi kot izjemno grobišče jamskega medveda in kot zakladnica podatkov o ledenodobnem rastlinstvu in živalstvu. Najdbe hrani Narodni muzej Ljubljana.

Potočka zijalka je prvo odkrito paleolitsko najdišče v Sloveniji. Jamsko najdišče časovno spada v začetek mlajšega paleolitika, kulturno pa v aurigacien; to je čas med 40.000 in 30.000 leti pred sedanostjo. Nosilec kulture v tem visokogorskem najdišču je bil kromanjonec (*Homo sapiens sapiens*). Najdišče slovi po velikem številu najdb koščenih orodij, med njimi pa izstopa najstarejša evropska šivanka v obliki cevke. Ohranjena so tudi kamena orodja in kot posebna zanimivost zobje moškatnega goveda (*Ovibos moschatus*). Več kot sto celih lobanj in tisoče kostnih ostankov jamskega medveda (*Ursus spelaeus*) ter največje v Sloveniji odkrite količine oglja v paleolitskih kuriščih pa se žal niso ohranile. Najdbe hrani Pokrajinski muzej v Celju.

Martina KNAVS